

Теоретичні та практичні аспекти створення ефективних моделей партнерської взаємодії школи та родини

Анотація. Трансформація сучасної середньої освіти актуалізувала проблему взаємовідносин сім'ї та школи на принципах партнерства. Це пояснюється широкою риторикою навколо реформування школи та значними відмінностями реалій практики, яка гальмує розширення рамок власної участі педагогічної спільноти у процесі переходу від неефективної до ефективної моделі. Складний шлях подолання стереотипів зумовлює необхідність наукового осмислення існуючих практик залучення батьків до освітньої діяльності дітей для покращення результатів їх навчання, виховання та розвитку.

У межах дослідження встановлено, що в освітньому процесі сучасної школи спостерігається практикування трьох різних сценаріїв розгортання взаємодії школи та сім'ї, а саме: аутсорсинг дитинства – побіжний стан участі родини; делегування повноважень від батьків до школи, особливо виховання; розподілена відповідальність за освітню діяльність учня – школа забезпечує розвиток, навчання і профорієнтацію, а батьки – виховання та соціалізацію; спільна відповідальність за учня – сім'я і школа вибудовують свою діяльність на принципах партнерства.

Проаналізовано існуючі моделі для ефективної співпраці, зокрема: модель Джойс Епштейн (Joyce L. Epstein) шкільного, сімейного та громадського партнерства для успіху учнів у школі; Карен Мапп (Karen Mapp) «Модель подвійної структури розвитку потенціалу для сімейно-шкільного партнерства»; модель (ХДС) процесу залучення батьків Хувер-Демпсі (К. Hoover-Dempsey) та Х. Сендлера (H. Sandler).

На основі опрацювання найбільш поширених моделей у практиці роботи європейських шкіл та поєднання їх ідей запропоновано створення груп для партнерства в закладах освіти та запропоновано алгоритм їх функціонування.

Ключові слова: педагогіка партнерства, батьківська залученість, партнерство, модель партнерської взаємодії, група для партнерства.

V. Gusak,
Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor of the Department of Pedagogy and Androgogy,
Municipal Institution «Zhytomyr Regional In-Service
Teacher Training Institute»
of Zhytomyr Regional Council
<https://orcid.org/0000-0002-6495-9427>

Theoretical and practical aspects of creating the effective models of school and family partnership interaction

Abstract. The transformation of modern secondary education has highlighted the problem of the relationship between family and school on the principles of partnership. This is due to the wide rhetoric surrounding school reform and the significant differences in the realities of practice, which hampers the expansion of the pedagogical community's own participation in the transition from an inefficient to an effective model. The difficult way to overcome stereotypes necessitates a scientific understanding of existing practices of involving parents in children's educational activities to improve the results of their learning, education and development.

The study found that in the educational process of modern school there are three different scenarios for the development of school-family interaction, namely: childhood outsourcing - a fleeting state of family participation; delegation of authority from parents to school, especially education; shared responsibility for the educational activities of the student - the school provides development, training and career guidance, and parents - education and socialization; shared responsibility for the student - the family and the school build their activities on the principles of partnership.

The study analyzed existing models for effective collaboration, namely: the Joyce L. Epstein model of school, family and community partnerships for student success in school; Karen Mapp (Model of Dual Structure Capacity Building Structure for Family-School Partnerships); model (CDU) of the process of involvement of parents Hoover-Dempsey (K. Hoover-Dempsey) and H. Sandler (N. Sandler).

Based on the development of the most common models in the practice of European schools and the combination of their ideas, it is proposed to create groups for partnerships in educational institutions and proposed an algorithm for their operation.

Keywords: pedagogy of partnership, parental involvement, partnership, model of partnership interaction, group for partnership.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Швидкі темпи розвитку світової освітньої галузі відкрили нові перспективи розгортання реформ в Україні. Зокрема, ідеологія змін торкнулася повної загальної середньої освіти. Квінтесенцією системи трансформацій упродовж останніх років стала сучасна українська школа. Її місія – допомогти розкрити та розвинути здібності,

таланти і можливості кожної дитини на основі педагогіки партнерства. Це означає, що учні, батьки та вчителі, об'єднані цілями та прагненнями, є добровільними та зацікавленими співниками, рівноправними учасниками освітнього процесу, відповідальними за результат. Сучасна школа має ініціювати нову, глибшу залученість родини до побудови освітньої траєкторії дитини. Важливо забезпечити неупереджене та справедливе ставлення до кожного учня, подолати будь-яку дискримінацію. На переконання вітчизняних та зарубіжних експертів, саме така практика взаємодії має стати наріжним каменем, який допоможе досягти всіх очікуваних результатів, закладених у формулі Концепції «Нова українська школа» [1].

Результати досліджень міжнародної Організації економічного співробітництва та розвитку підтверджують, що у країнах, де практикують залученість батьків у освітні практики, учні мають значно кращі навчальні результати – як мінімум, при складанні тесту PISA (програма міжнародного оцінювання учнів), що оцінює якість освітніх систем через перевірку рівня компетентностей учнів більш ніж у 70 країн світу [2].

Реалії сьогодення свідчать про те, що школа, функціонуючи у надзвичайно складних умовах глибинних трансформацій різного походження, намагається активно працювати над подоланням традиційних шаблонів співпраці родини та школи.

Під час роботи курсів підвищення кваліфікації (КЗ «Житомирський ОШПО» ЖОР) нами було проведено опитування серед слухачів різних категорій щодо виявлення найбільш складних викликів у контексті впровадження нових професійних стандартів. На думку респондентів, найбільш проблемними (90%) виявилися питання, які стосуються залучення батьків до освітнього процесу для поєднання ресурсних можливостей школи і родини щодо підвищення навчання, виховання та розвитку дитини; 89% респондентів розроблення системи партнерської взаємодії за важливістю ставлять на перше місце. Отже, жодна освітня проблема не викликає більшої згоди, ніж потреба у позитивній участі батьків.

Зворотний зв'язок, який ми отримали під час проведення семінарів, тренінгів, практикумів з класними керівниками, заступниками директорів шкіл з виховної роботи, дає розуміння того, що педагоги мають потужне бажання працювати з родинами та розвивати більш тісні стосунки щодо пролонгування освітнього процесу дітей вдома та готові нести спільну відповідальність за їхні результати, але вони не завжди знають, як цього досягти. Батьки, у свою чергу, мають цілу низку особистісних, культурних бар'єрів, негативний досвід комунікації з педагогами, що народжує недовіру, гальмує їхню активність та відкритість до партнерства. Таким чином, демонструючи інформаційну відкритість (розміщення інформації на сайтах у вигляді регламентуючих актів, звітів, оголошень), школа залишається частково закритою системою для взаємодії.

Проблема партнерства сім'ї та школи актуалізована широкою риторикою навколо реформування сучасної школи та значними відмінностями реалій практик.

Аналіз останніх публікацій. Вагомий внесок у дослідження проблеми взаємодії сім'ї та школи належить вітчизняним дослідникам Г. Ващенко, К. Ушинському, А. Макаренко В. Сухомлинському, М. Стельмаховичу, С. Русовій та ін. Над розробкою теорії сімейного виховання працювали О. Вишневський, В. Постовий, Ю. Руденко, І. Бех та ін. Вивченням основ соціального партнерства займалися В. Кириченко, Г. Ковганич.

Ретроспективу становлення і розвитку педагогіки партнерства досліджувала Л. Ткачук; практичний аспект співпраці – В. Сухомлинський, О. Захаренко, Ш. Амонашвілі; аксіологічні основи партнерства висвітлено у працях В. Андрущенка, І. Беха, О. Вишневського, І. Зязюна, О. Савченко, В. Кременя; проблеми педагогіки партнерства, як чинника формування ефективної взаємодії учасників освітнього процесу в умовах Нової української школи, знайшла відображення у працях Т. Федірчик, Є. Якимчикас; обґрунтувала основні ідеї, принципи та сутність педагогіки партнерства у процесі реформування НУШ Т. Кравчинська.

Наразі проблема розроблення реальної якісної системи партнерської взаємодії, переорієнтованої на потреби учня та родини, у вітчизняній науці недостатньо досліджена, тому потребує аналізу та переосмислення відомого вітчизняного та міжнародного досвіду для розроблення нових методів співпраці школи із родиною, залученості батьків у освітню практику дітей для створення дієвої, автономної та продуктивної моделі партнерства.

Мета статті: розглянути, узагальнити досвід наукових міжнародних досліджень, які стосуються розроблення моделей батьківської залученості на принципах партнерської взаємодії.

Виклад основного матеріалу. Починаючи з 60-х років ХХ ст., проблема розбудови ресурсного потенціалу для розроблення ефективної системи родинно-шкільного партнерства, батьківської залученості (parental involvement) набула особливої актуальності в освітній політиці США. Межі наукових досліджень визначалися концепцією екологічних систем Урі Бронфенбреннера, яка розглядає розвиток людини у контексті впливу декількох систем: мікросистеми родини, мезосистеми локального середовища, екосистеми великих організацій, макросистеми усїєї культури загалом. Його потужність залежить від періоду дорослішання людини. Дослідникам (L. Shumow, J. Miller, S Wilder) вдалося довести, що існує міцний зв'язок між участю батьків та академічною освітою дитини [12; 13].

На тлі розгортання освітніх реформ США (1980) у наукових та практичних дискурсах посилюється реагування на важливість проблеми участі батьків у шкільному житті як важливого фактора успішності дитини. Однак практика показала, що сама по собі батьківська залученість не гарантує позитивних результатів без спрямовуючої ролі школи.

У сучасному освітньому процесі спостерігається практикування трьох різних сценаріїв розгортання взаємодії школи та сім'ї, а саме: аутсорсинг дитинства – побіжний стан участі родини, делегування повноважень від батьків до школи, особливо виховання; розподілена відповідальність за освітню діяльність учня – школа забезпечує розвиток, навчання і профорієнтацію, а батьки – виховання та соціалізацію; спільна відповідальність за учня – сім'я і школа вибудовують свою діяльність на принципах партнерства [9].

Відповіддю на проблеми запровадження ефективної співпраці з родинami учнів стала «модель розширених можливостей», де батьки розглядаються як ключове джерело розвитку та виховання, соціалізації, підтримки в освітньому процесі, здобутті учнями навиків самоорганізації [11]. Вона розгортає чотири рівні батьківської залученості до освітньої практики школи: *базова комунікація* (відслідковування освітніх досягнень дитини, комунікація з педагогами); *покращення домашніх умов* (безпека родинного середовища, турбота про здоров'я, допомога у виконанні домашніх завдань, читання вдома); *волонтерство та захист* (допомога та взаємодія з іншими учнями і батьками); *розширення можливостей* (батьки можуть визначати освітню політику школи та впливати на ухвалення рішень).

Визначна роль у вирішенні розглядуваної проблеми належить Джойс Епштейн (Joyce L. Epstein), директорці Центру шкільного, сімейного та громадянського партнерства Національної мережі шкіл партнерства Університету Джонса Хопкінса, яка запропонувала більш розширену модель батьківської залученості у співпраці сім'ї, школи, громади та описала шість типів діяльності для участі в освітніх процесах дітей:

- батьківство (розвиток навичок відповідального батьківства, допомога у створенні позитивного домашнього середовища для підтримки освітньої діяльності дітей);
- спілкування (упровадження ефективних форм комунікації від школи до родини та від родини до школи);
- волонтерство (залучення батьків до підтримки та допомоги школи, учнів у різний час і в різних ситуаціях);
- ухвалення рішень щодо організації освітнього процесу (залучення батьків до процесу ухвалення шкільних рішень, підтримка бажання батьків брати участь в управлінні школою та виражати інтереси власних дітей, розвиток батьківського лідерства);
- навчання вдома (залучення сім'ї до підтримки дітей у виконанні домашніх завдань та інших практик, рішень, пов'язаних з виконанням навчальних програм);
- співпраця з громадою (координація ресурсів та послуг громади для родин, учнів, школи, а також надання послуг для громади) [6].

У результаті багаторічної праці Карен Марп (Karen Mapp) розробила та опублікувала власну «Модель подвійної структури розвитку потенціалу для

сімейно-шкільного партнерства» (2013). Результати її упровадження підтвердили припущення про те, що міцні партнерські стосунки між сім'єю та школою можуть значно покращити освітні результати та позитивно впливати на виховання та розвиток здобувачів освіти [5].

У 2019 році Карен Мапп у співпраці з Маріссою Альберті (Marissa Alberti), Еялом Бергманом (Eyal Bergman) та Інститутом освітнього лідерства випустила оновлену версію моделі, яка визначає рамки переходу від неефективного до ефективного партнерства у практиці школи та має на меті не тільки підтримку розвитку учнів, але й покращення самого освітнього процесу, школи. Каркас складають чотири розділи: *проблеми* (визначення, аналіз перешкод та проблем, які має школа та родина); *основні умови* (процес та організаційні умови); *концепція і цілі програми* (можливості, зв'язки, впевненість, пізнання); *результати спроможності* (створення нової культури школи, батьки – співавтори сучасної школи) [5]. Карен Мапп пропонує розпочати з процесу вивчення базових умов, ресурсів, можливостей школи, родини, педагогів і розроблення концепції та програмних цілей. Особливого значення дослідниця надає встановленню довіри у стосунках: «Якщо ви пропустите етап побудови справжніх і довірливих стосунків зі своїми сім'ями та громадою, то всі ці чудові ініціативи, які намагатиметеся запровадити, не матимуть міцного фундаменту, на якому можна було б стояти». Вона підкреслює, що усі етапи важливі, але довіра між родиною та школою – це «клей, який скріплює усе разом». Співавтор розглядуваної моделі Е. Бергман (Eyal Bergman) виділяє чотири елементи довіри у стосунках: повага, компетентність, чесність, особиста повага [5].

У сучасних наукових дослідження відома ще одна теоретична модель процесу залучення батьків, яка зосереджена на розумінні того, чому батьки беруть участь у навчанні дітей і як це впливає на результати навчання за авторства К. Хувер-Демпсі (К. Hoover-Dempsey) та Х. Сендлера (H. Sandler) (модель ХДС) [4; 8]. Вона окреслює дві групи механізмів: розвиток навиків (когнітивні та метапредметні); розвиток мотивації.

Ключова ідея моделі (ХДС) полягає у тому, що залучення сім'ї – це процес, який починається прийняттям рішення батьками про участь і завершується результатами досягнень учнів. Когнітивний компонент прийняття рішень включає конструювання ролей для залучення та самоефективності, щоб допомогти дітям досягти вершини власного розвитку в освітньому середовищі школи. К. Хувер-Демпсі та Х. Сендлер пропонують механізми ефективності батьківського залучення поділити на дві групи: розвиток навичок та розвиток мотивації. Залученість батьків покращує досягнення дітей через розвиток когнітивних та метапредметних навиків. У процесі співпраці виникають позитивні умови для передачі мотиваційних ресурсів щодо значимості освіти. Крім того, розробники акцентують увагу на встановленні та підтримці позитивної комунікації між батьками та дітьми, яка

безпосередньо залежить від стилів поведінки (авторитарний, авторитетний, дозволяючий) останніх [7].

На основі опрацювання найбільш поширених моделей у практиці роботи європейських шкіл та поєднання їх ідей розглянемо можливі практики побудови системи партнерської взаємодії, яка має затребуваність у сучасній українській школі та забезпечить сприйняття батьків як рівноправних суб'єктів освітньої політики школи.

На нашу думку, реконструкцію взаємодії школи та родини доцільно розпочати за ініціативи адміністрації щодо створення динамічної (ініціативної) групи дій з партнерства. Її мета – поєднати школу, родини, громадськість для створення безпечного середовища, сприяти залученню сім'ї та громади до активної підтримки досягнень та успіхів учнів, контролювати партнерську програму дій тощо.

Чисельність групи залежить від кількості учасників освітнього процесу та може налічувати від шести до дванадцяти чоловік (директор школи, двоє-трьох класних керівників, учителів, психолог, соціальний педагог, двоє-трьох батьків з дітьми різного віку, представник від учнівського самоврядування, опікун, бабуся або дідусь, які виховують дитину, можлива участь представників закладів позашкільної освіти та ін.).

Діяльність групи може розгортатися у два способи, а саме: а) члени розділяються на чотири підгрупи для удосконалення освітнього процесу школи шляхом досягнення чотирьох цілей для підвищення досягнень учнів: двох академічних, однієї виховної та однієї, яка передбачає створення безпечного освітнього середовища. Другий варіант передбачає шість аспектів діяльності за типами участі для підтримки успіху учнів, запропонованих Джойс Епштейн. Для координації та контролю заходів, передбачених планом, група з партнерства збирається за прийнятими домовленостями або за потреби. Бажано, щоб учасники мали добре розвинену лідерську компетентність, комунікативні навички та розуміли цінність, зміст та роль партнерства у покращенні якості освітнього процесу.

Для того, щоб діяльність групи з партнерства забезпечувала ефективну взаємодію, слід розробити однорічний *план дій* із заходами, які пов'язані із обраними цілями концепції розвитку закладу освіти. План дій ми розуміємо як інструмент планування успіху, що включає реальні види діяльності, які буде впроваджувати група; визначення відповідальних, терміни; засіб оцінювання результатів кожного виду діяльності тощо. Звертаємо увагу на те, що у розробленні змісту плану слід зосередитися на діяльності для кожного із шести типів участі. Компетентнісний підхід передбачає здійснення аналізу та інтеграції усіх заходів із залучення сім'ї та громади, що проводяться класними керівниками, методичними об'єднаннями, органами самоврядування, у однорічний план для партнерства.

Важливим етапом у становленні партнерства є принцип активної участі усіх суб'єктів освітнього процесу, тому слід заохочувати та відзначати

вчителів, класних керівників, батьків, представників громади за лідерство та участь у заходах партнерської взаємодії.

Група з партнерства здійснює, координує, оприлюднює та контролює заплановані заходи щодо залучення батьків та педагогів; за допомогою обраного або розробленого інструментарію відстежує динаміку якості, оцінює сильні та слабкі сторони партнерства, визначає способи отримання інформації про освітні ситуації для батьків; визначає проблеми та постійно працює над кореляцією освітніх інтересів батьків на основі уявлень про якість освіти відповідно до чинного законодавства.

Висновок. Здійснене нами дослідження підтверджує, що ефективна співпраця школи та родини є ключовим фактором оптимальних перспектив розвитку учнів у освітньому процесі. Вбудовування принципів педагогіки партнерства в освітній процес сучасної школи потребує переходу до пошуку та розроблення нових моделей залученості батьків. Процес є складним та довготривалим через те, що багато родин потребують особливого ставлення, домовленостей, підтримки для подолання набутих стереотипів та упередженого ставлення до участі у шкільному житті своїх дітей.

Вважаємо, що ключовою умовою побудови системи якісного партнерства у закладах освіти є розуміння ініціюючої ролі адміністрації, педагогічної спільноти на принципах поваги, довіри, відповідальності, спільної зацікавленості та організація роботи шкільних груп для партнерства. Перспективу подальших дій вбачаємо у розробленні методичних матеріалів щодо організації та впровадження шкільних груп для партнерства у школі.

Список використаних джерел та літератури

1. Концепція «Нова українська школа». Нова українська школа. URL: <https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkola>.
2. Що батьки думають про освіту та зміни у школах. URL: <https://voxukraine.org/shho-batki-dumayut-pro-osvitu-ta-zmini-u-shkolah/>.
3. Якимчикас Є. В. Сутність поняття педагогіки партнерства в сучасній школі. *Le tendenze e modelli di sviluppo della ricerche scientific*. № 13. Т. 3. 2000. С. 24–28.
4. Anderson K., Minke K. Parent Involvement in Education: Toward an Understanding of Parents' Decision Making. *The Journal of Educational Research*. 2007; 100(5): 311-323. doi: 10.3200/joer.100.5.311-323.
5. Dr. Karen Mapp on Building Strong Family-School Partnerships for Reopening and Beyond Lara Fredrick URL: <https://www.panoramaed.com/blog/dr-karen-mapp-strong-family-school-partnerships-reopening-beyond>.
6. Epstein, et. al. 2009. *School, Family, and Community Partnerships: Your Handbook for Action*, Third Edition. Thousand Oaks, CA: Corwin Press.
7. Green C., Walker J., Hoover-Dempsey K., Sandler H. Parents' motivations for involvement in children's education: An empirical test of a theoretical model of

parental involvement. *Journal of Educational Psychology*. 2007; 99(3): 532-544. doi: 10.1037/0022-0663.99.3.532.

8. Hoover-Dempsey K., Walker J., Sandler H., Whetsel D., Green C., Wilkins A., et al. Why Do Parents Become Involved? Research Findings and Implications. *The Elementary School Journal*. 2005; 106(2): 105-130. doi: 10.1086/499194.

9. Nordahl T. Hjem og skole – hvordan skape et bedre samarbeid? Oslo: Universitetsforlaget. 2007. P. 179.

10. Roy M., Giraldo-García R. The Role of Parental Involvement and Social/Emotional Skills in Academic Achievement: Global Perspectives. *School Community Journal*. 2018; 28(2): 29–46.

11. Shepard R., Rose H. The power of parents: an empowerment model for increasing parental involvement. *Education*. 1995; 115(3): 373–377.

12. Shumow L., Miller J.D. Parents' At-Home and At-School Academic Involvement with Young Adolescents // *Journal of Early Adolescence*. 2001. Vol. 21. No 1. P. 68-91.

13. Wilder S. Effects of Parental Involvement on Academic Achievement: A Meta-Synthesis // *Educational Review*. 2014. Vol. 66. No 3. P. 377- 397. DOI: 10.1080/00131911.2013.780009.